

*Еволюция на правата на детето
Evolution of the Rights of the Child*

THE KORCZAK'S RIGHT TO SOCIAL PARTICIPATION OF CHILDREN THE CITIZENSHIP OF CHILDREN

A speech by Marek Michalak, the Ombudsman for Children, given during the seminar „The Polish-Israeli pioneer in the field of human rights, Janusz Korczak (1879–1942) and today's Convention on Children's Rights as the part of the international law“, Geneva, the 6th of June 2009

Were there any children in the Middle Ages? – that was the question asked in the mid sixties of the twentieth century by Philippe Ariès, a famous researcher in the field of childhood history. This surprising question, provocative and seemingly absurd, led him to rediscovery of childhood – a category that has evolved through ages, varied across cultures and entwined in the history of European civilization.

As the Ombudsman for Children in Poland, I will also pose such provocative question. Would we be here at this level of our common consideration, social and legal narration over the rights of the child – were it not for Janusz Korczak – were it not for his heritage and the lesson he left for us to learn?

Not long ago, there was an article published in Polish press written by Zygmunt Bauman, a world-famous Polish sociologist. Professor Bauman compares Korczak to Schindler. He wonders why Korczak, just like Schindler, like Irena Sendlerowa, did not throw children over the ghetto walls, why did he decide to take this last way with them to Treblinka? What did it mean for Korczak, what does it mean for us today?

Korczak did not make it to save his pupils and himself – but he did save something more! He saved childhood, he saved humanity, he saved the worth of all children, he saved the child's and the adult's dignity.

One can say that – as it is defined by the Catechism of the Catholic Church – dignity is attributed to every human person, it is inalienable, proven by natural law. Dignity may be trampled on but it cannot – as Korczak showed it – be taken away from anybody.

This child's dignity was claimed by Janusz Korczak in all his life as a physician, educator, writer and great researcher of childhood. Under the rumble of cannons, in a field hospital, he wrote down his educational credo entitled „Jak kochać dziecko“ [„How to love a child“]. In this credo he appealed to us – the adults. He issued a command: „Attention. Either we come to an agreement now or we part forever. I call on for the rights of the child“ – he bellowed with great power and determination.

The child has the right to freedom, respect, dignity, to his or her child's world, his or her own endeavors, search, mistakes, successes, fails, the right to life and to death – Korczak proved.

1. A child is a human here and now, complete and real... – argued the Old Doctor. Such a statement used to be controversial. It was interpreted as disturbing the natural order of things, undermining the authority of adults. It was also surprising for children themselves. „Am I a human?“ a preschooler wondered in „Pedagogika żartobliwa“ [„Humorous Pedagogy“].

Humanity may be interpreted in terms of axiology and sociology. „Child is the greatest gift given to parents by God – a gift that is given and assigned“ – we read in the Catechism. The child bears both the divine sacred and the everyday profane. The child is characterized by – as Korczak says – unprecedented divine power of biological and mental growth; subsequent multiplying cells that can reach the stars and the space on one hand, and on the other – the child's attribute is the usual, mundane world of bottle caps, strings, torn slacks, bruised knees.

In Korczak's pedagogy, the humanity of a child means acknowledgement and acceptance of the child's world, so that the child could be who the child actually is. That is why Korczak stands us, the adults, to attention, reminds, reproaches and gives us homework to do. This lesson is the process of social education, constant reading and fulfilling the child's subjectivity and the child's right to childhood.

It is a long, almost never-ending process. Korczak shall see it in himself and say: „the understanding has not yet crystallized in me that the first undisputable right of the child is the right to express his thoughts, the right to active participation in our considerations about the child and our judgments“ („Jak kochać dziecko“).

2. The child is an active, creative subject. As the German childhood researcher Jürgen Zinnecker says today – the child builds his child's biography with great effort and growing responsibility. Through the ages, culture and civilization pushed off children and women into the margin of social silence. Children used to be invisible. They used to have no voice. For them the most important role was the one of a pupil who passively acquired the contents given to them by adults. Childhood was considered as a period of apprenticeship before entering into adulthood. These subordinate children, dominated by adults and very often left alone, poor, sick – would be called by Korczak the proletariat, the people of children.

Korczak bends over the child with attention but he does not pity the child. He sees the child's strength. Today we would say: he sees the developmental potential of the child, the child's capital and resources.

The child is an expert, a researcher, a poet and a philosopher. The child must however learn the world, familiarize with it, name it and encode it in his memory. „The child is a foreigner” Korczak says. The child learns the language of adults which is foreign to him, learns standards and customs not always comprehensible to him. „The child knows that the world is not always fair, that there is good and evil, knowledge and ignorance, justice and injustice, freedom and dependence” („Jak kochać dziecko”). The child does not understand everything. For example, why a canary cannot go to heaven? But, as Korczak says – the child does not need to understand. The child goes with the flow. Explains everything in his own way. Wonders...

Fortunately, the stage of different anarchistic ideas of no-stress education, anti-pedagogy is over. (I do not reject them totally, those methods contributed to discovery of the child's subjectivity, the emancipation of children). As Hannah Arendt underlines – nothing releases us from the responsibility for the future of our children and the children of the world. We are obliged and entitled to build this future together – says the philosopher.

A teacher would say: „We are all learning”. I will add: we are all learning through all our lives, not necessarily from the older but from the wiser. We teach children, we learn with children, we learn from children. For Korczak, teaching is not a unilateral message. Korczak criticized a lot both the traditional school and a soulless teacher, who put himself in the role of a „watchman of walls and furniture, silence in the playground, cleanliness of ears and floor”. For Korczak, teaching means researching, discovering, posing basic and unexpected questions. Teaching is a dialogue. It assumes both the Socratic method of questioning and a dialogue – of the adult with the child, of the child with the adult. It is two subjects meeting half-way: a reflective teacher and free child.

For Korczak, dialogue means freedom of expression, action and being heard. Korczak not only gives the children the right to speak but also builds tools of social participation for children: a newspaper, a self-government, fellow-members arbitration board, children's questions addressed to offices and institutions.

This aspect of group participation of children in social life is becoming more and more visible in Poland of today. Children are included in various areas of activity of local authorities. More and more often the children stand up in the fight to defend their interests (e.g. stopping the expansion of investors who try to develop housing or other facilities on playgrounds and sports fields). Sometimes they win. Not so long ago, the Council of Warsaw agreed to name one of the housing yards not with a name of a distinguished Polish patriot but with one suggested by children: Skwerek-Berek (in English: „Tag Square”).

As the Ombudsman for Children, independent constitutional body of state control, I shall say that more and more we manage to implement the child's right to

speak, to active presence in social life, to social articulation of child's needs and interests. This is widely understood by kindergartens, schools, media, non-governmental organizations, the Church, local and central authorities.

It is much more difficult to claim children's rights in the family. Divorces, fights between the married, parents' addiction to alcohol, drugs and other failures of the families and constant lack of time for the youngest – push the children off to the role of objects, hostages, victims. We also have more problems with respect to rights of children in mixed families: Polish-English, German, Italian, Spanish.

Traditional Polish family is strong but also hermetic. Closed to observation from outside, intervention of social services or non-governmental organizations. Slowly but consistently we are running a campaign to legally forbid violence against the child in Poland. We have opened a helpline for children, we are building a network of social defenders of children rights at schools and local environments, we are supporting various non-governmental organizations acting for the benefit of the child. Also the education and public awareness has become stronger and stronger in Poland, awareness that the family and home are the essential support and an asylum for the child but that they can also turn into a place where the child is hurt, a place of torment. Both the adults and the children are obliged to and have the right to object to and protect the child against neglect and hurt.

3. The right of the child to speak, to participate in social life – cannot be only a privilege on paper. The child must live in circumstances that provide a chance to develop. Unfortunately, with great resistance we are trying to change the age of education obligation to six years of age (so far the children in Poland start their education at the age of seven). In Europe there still exists the problem of children living in poverty – as the international research results show. Surely the economic crisis is intensifying the phenomenon.

On the other hand, as Antony Giddens stresses – „poverty of children is the most dangerous form of poverty with the farthest-reaching consequences. Now it creates much subtler and more difficult forms of deprivation” (Giddens, Anthony, „Europa w epoce globalnej” [*Europe in the Global Age*], 2009, p.117) . It restrains the child's rights, pushes the child into the margin of society, throws the child into vicious circle of inheriting poverty.

We are claiming children. „Children constitute great fraction of humanity, people, nation, nationals, fellow citizens – constant company. There were, will be and are children” – Janusz Korczak used to say („Prawo do szacunku” [,The right to respect”]). Children are a social group, are a community of socialization and culture experience, are a social class, subordinated and dominated. Children are the citizens of state and of the world.

4. The concept of child's citizenship runs through the twentieth century from its beginning, as it was called by Ellen Key the century of the child. This thread was referred to by Helena Radlińska – the author of Polish social pedagogy. It was highlighted by Janusz Korczak. This „citizenship” meant – according to traditional definition

by Thomas H. Marschal – social, economic, political, cultural, welfare and tutelary and educational rights common for all children. It also included the worth and dignity of the child, the Korczak's right to respect and to be who the child actually is.

Today we are coming back to the child's citizenship. It is the reflection of social presence of children, their participation in social life, rights granted and confirmed in practice. Citizenship means, however, something more today. It is not only a community but also diversification. The unity and difference of childhood. The childhood of boys and girls, the older and the younger, poor and rich children, the ill and the sick, those living in the country and in the city, in full and broken families, etc.

Equal rights, but different ways of putting them into practice. And this is the difference in the unity, otherness and specificity in common Europe – I ask about today, 20 years after the Convention on the Rights of the Child was passed, 20 years after the fall of communism in Europe. I shall only mention that both processes started in Poland – the idea of Convention (not without reason called the World Constitution on the Rights of the Child) was born in Warsaw, and the Solidarity movement – in Gdańsk.

I deeply believe that, as there would be no Solidarity without Lech Wałęsa, there would be no Convention on the Rights of the Child without the educational thought of Janusz Korczak.

It is these rights of all, meaning also different children that I claim here in Poland and in the world.

ПРАВОТО НА ДЕЦАТА НА СОЦИАЛНО ПРИОБЩАВАНЕ СПОРЕД КОРЧАК. ДЕТСКО ГРАЖДАНСТВО

Реч на защитника на правата на детето Марек Михалак, изнесена на семинара „Полско-еврейският основоположник на правата на човека Януш Корчак (1879–1942) и настоящата Конвенция за правата на детето като елемент от международното право“ – Женева, 6 юни 2009 г.

Имало ли е деца през Средновековието? – въпрос, зададен в средата на 60-те години на миналия век от Филип Ариес, известен изследовател по история на детството. Този изненадващ, провокативен, на пръв поглед несъстоятелен въпрос му дава възможност да преоткрие детството – в исторически и културен аспект то е променлива категория, вписваща се в развой на европейската цивилизация.

Като защитник на правата на детето в Полша аз също ще задам един провокативен въпрос. Дали бихме стигнали до това общо мислене, до тези социални и правни разсъждения относно правата на детето, ако не беше Януш Корчак, неговото наследство и урок, които ни завеща?

Неотдавна в полската преса излезе статията на Зигмунт Бауман, известен в цял свят полски социолог. Професор Бауман сравнява Корчак с Шиндлер. Той разсъждава върху въпроса защо Корчак, както и Шиндлер и Ирена Сендлерова, не е прехвърлил децата през стените на гетото, защо е избрал да извърви заедно с тях последния път към концлагера Треблинка? Какво е означавало това за Корчак, какво означава това за нас днес?

Корчак не е успял да спаси своите възпитаници и себе си – но е спасил нещо повече! Спасил е детството, спасил е човешката същност, спасил е ценността на всички деца, опазил е достойнството на децата и възрастните.

Може да се каже – както това е формулирано в катехизиса на католическата църква – достойнството е присъщо на всяко човешко същество, неоспоримо,

утвърдено от природния закон. Достойнството може да бъде потъпкано, но не може, както посочва Корчак, да се отнеме никому.

За това достойнство на детето се е застъпвал Януш Корчак през целия си живот като лекар, възпитател, писател и голям изследовател на детството. Под тънена на оръдията, във войнишкия лазарет той написал своето педагогическо кредо, озаглавено „Как да обичаме детето“. В него той отправя към нас, възрастните, следния апел: „Внимание! Или ще се споразумеем сега, или ще се разделим завинаги. „Апелирам за правата на детето“, който прозвучава силно и категорично.

Детето има право на свобода, уважение, достойнство, на своя детски свят, на собствен труд успехи, търсения, грешки, поражения, право на живот и смърт – казвал Корчак.

1. Детето е човек тук и сега, пълноценен, истински... – убеждава Стария доктор. Това твърдение е било за онова време доста оспорвано. Схващало се е като противопоставяне на естествената същност на семейството, като подценяване на авторитета на възрастните. Удивлявало е самите деца. „Човек ли съм аз?“ – замисляло се детето в предучилищна възраст в „Шеговита педагогика“.

Човешката същност на детето се среща в аксиологичен и в социален аспект. „Детето е най-висият дар, който Бог изпраща на родителите – дар и поръчение“ – четем в катехизиса. Детето носи в себе си божествената святост и простотата на ежедневието. То се отличава – както казва Корчак, – от една страна, с неимоверна божествена сила на биологичен и психически растеж. От друга страна – за него е характерен обикновеният земен детски свят на: игрите на капачки, на шнурчета, на раздърпаните панталони, ужулени колена.

Човешката същност на детето в педагогиката на Януш Корчак означава признаване, възприемане на детския свят, да добавим, че детето е такова, каквото е. Затова Корчак иска от нас, възрастните, да внимаваме, да сме нашрек, припомня ни, изисква, поставя ни задачи за изпълнение. Този урок е процес на социално обучение, постоянно зачитане и изграждане на личността на детето и признаване на правото му на детство.

Това е дълъг, нескончаем процес. Самият Корчак ще го проумее за себе си и ще каже: „Не е изкристализирало у мен още разбирането, че първо, безспорно право на детето е да изказва своите мисли, да взема дейно участие в нашите разсъждения и присъди за него“ („Как да обичаме детето“).

2. Детето е активна, творческа личност. Както казва днес немският изследовател на детството Юрген Цинекер – все по-трудно и с по-голяма отговорност то изгражда детската си биография. Векове наред културата и цивилизацията избутваха децата и жените в света на социалното безмълвие. Децата бяха невидими. Нямаха право на глас. Най-важната роля за тях бе ролята им на ученик, който пасивно усвоява знания, преподавани от възрастните. Детството се смятало за период на чиракуване до възмъжава-

нето. Тези подчинени, доминирани от възрастните, а често пъти изоставени, бедни, болни деца Корчак ще нарече босия детски пролетариат.

Корчак се грижи за детето, но не го съжалява. Забелязва силата на детето. Днес бихме казали: той вижда детския потенциал за развитие, детския капитал, детските възможности.

Детето е експерт, изследовател, поет, философ. Но то трябва да опознае света, да го приеме, да го назове, да го кодира в паметта си. „Детето е чужденец“, казва Корчак. Учи чуждия за него език на възрастните, усвоява не съвсем понятните за него норми и обичаи. „Знае, че не всичко в света е наред, че има добро и зло, знание и незнание, справедливост и несправедливост, свобода и зависимост“ („Как да обичаме детето“). Не всичко разбира. Как да му се обясни защо канарчето не може да отиде до небето. Но както казва Корчак – детето не трябва да разбира. То плува по течението. Обяснява всичко посвоели.

За щастие вече е преминал етапът на различни анархистични идеи за безстレスово възпитание, за антипедагогика. (Не ги отхвърлям изцяло, те са причина донякъде за откриване на личността на детето, за неговото еманципиране.) Както подчертава философът Хана Аренд: „Нищо не ни освобождава от отговорността за бъдещето на нашите деца и света. Имаме правото и задължението заедно да строим това бъдеще“.

Педагогът ще каже: „Всички се учим“. Аз ще добавя: „Всички се учим цял живот и не непременно от по-възрастните и от по-мъдрите“. Учим децата, учим с децата, учим се от децата. Според Корчак ученето не е едностренно преподаване на знания. Корчак силно критикува както традиционното училище, така и бездушния възпитател, който изпълнява ролята на „пазач на стени и мебели, съблудава за тишината на двора, проверява чистотата на детските уши и на пода“. Ученето за Корчак означава изследване, откриване, поставянето на принципни и неочаквани въпроси. Ученето е диалог. В него има място както за Сократовия метод на задаване на въпроси, така и за диалога – на детето с възрастния и на възрастния с детето. Среща на две личности – разсъждаващия учител и свободното дете.

Диалогът при Корчак означава свобода на изказа, на действието и възможността да бъдеш чут. Корчак не само предоставя на децата правото на глас, но и създава инструментите за социално приобщаване и изява на децата: вестник, самоуправление, другарски съд, детски въпроси и молби, насочени към учреждения и институции.

Тази групова изява на децата в социалния живот се наблюдава в Полша все по-осезателно. Децата се включват в различни сфери на дейност на местната власт. Все по-често те проявяват инициатива за защита на собствените си интереси (например спиране на експанзията на предприемачески фирми, които се опитват да застроят игрища, детски площадки). Понякога

печелят. Неотдавна Градският съвет на Варшава се съгласи да кръсти един площад не на името на полски заслужил патриот, а така както предложиха децата – Скверек-Берек.

Като защитник на правата на детето – представител на независим конституционен контролен орган на държавата, ще кажа, че все повече успяваме да направим обществено достояние правото на глас на детето, да осъществим активното му присъствие в социалния живот, да постигнем обществено обсъждане на детските потребности и интереси. Това се разбира от предучилищните заведения, училищата, медиите, неправителствените организации, църквата, местната и централната власт.

Значително по-трудно е да се изисква относно правата на детето в семейството. Разводи, семейни свади, зависимост на родителите от алкохола, от наркотиците, различни житейски проблеми в семейството и постоянната липса на време, което да е посветено на най-малките – децата се третират като предмети, те са заложници, жертви. Все по-често имаме проблеми с правата на децата от смесени бракове: полско-английски, немски, италиански, испански.

Традиционното полско семейство е силно, но и затворено. Затворено за външно наблюдение, без достъп на социалните служби или на неправителствени организации. Бавно, но последователно извършваме дейности в полза на законната забрана на насилие спрямо детето в Полша. Въведохме единен телефон на доверието за децата, изграждаме социална мрежа от защитници на правата на детето в училище и в други местни средища, подкрепяме различни неправителствени организации, действащи в защита на детето. Все по-вече в Полша обществото разбира, че семейството и домът са най-важната подкрепа и убежище за детето, но те могат да се превърнат и в място, където на детето се причинява болка и страдание, дори наказание. И възрастните, и децата имат правото и задължението да се противопоставят и да опазят детето от нараняване, болка и обида.

3. Правото на глас на детето, правото му да взема участие в социалния живот не може да бъде привилегия на хартия. Детето трябва да живее в условия, които му дават шанс за развитие. За съжаление, при голяма съпротива се опитваме да променим задължителното училище с 1 година (досега децата в Полша започват училище на 7 години). В Европа все още съществува проблемът за детската бедност, което показват международните изследвания. Икономическата криза със сигурност усилва този проблем.

В това време, както подчертава Антъни Гидънс: „Бедността сред децата е най-опасната форма на бедност с най-различни последствия. Понастоящем тя създава значително по-деликатни и трудни форми за откриване и преодоляване на обществената изолация...“ (Giddens, A. *Europe in the Global Age*, 2009: 117). Тя ограничава правата на детето, изтиква го в страни от обществото, хвърля го в омагьосания кръг на наследяване на бедността.

Заставаме се за децата. „Децата са значителна част от човечеството, от населението, от народа, от жителите, от съгражданите – техни постоянни спътници. Били са, ще бъдат и са“ – казвал Януш Корчак („Правото на уважение“). Децата са социална група, която има съвместен опит в процеса на социалното и културното развитие. Децата са граждани на държавата и на света.

4. Появата на детското гражданство се корени в началото на ХХ век, провъзгласен от Елен Кей за столетие на детето. За него е говорила Хелена Радлинска – създател на полската социална педагогика. Върху нея слага акцент Януш Корчак. Това „гражданство“ означавало – според традиционното определение на Томас Х. Маршал – общи за всички деца права – социални, икономически, политически, културни, образователни. То включвало също ценността и достойнството на детето, Корчаковото право на уважение и още – детето да бъде такова, каквото е.

Днес се връщаме към детското гражданство. То е израз на социално присъствие на децата, тяхното приобщаване към социалния живот, правата им, признати и утвърдени в практиката. Гражданството означава днес нещо повече. Това не е само общност, а и различие. Единство и различие на детството. Детството на момчетата и момичетата, на големи и малки, на бедни и богати, болни и здрави, които живеят в града и на село, в нормални и непълни семейства и т.н.

Равни права, но по различен начин реализирани. И за това различие в единството, за общото и специфичното в обединена Европа питам днес – 20 години след приемането на Конвенцията за правата на детето, 20 години след падането на комунизма в Европа. Само ще припомня, че единият и другият процес започнаха в Полша: идеята за Конвенцията (наричана не без основание Световна конституция за правата на детето) – във Варшава, а движението „Солидарност“ – в Гданск.

Убеден съм, че така както движението „Солидарност“ не би съществувало без Лех Валенса, така не би имало Конвенция за правата на детето без педагогическата мисъл на Януш Корчак.

Именно за тези права на всички, но и различни деца се апелирам сега в Полша и по света.

Превод от полски: Антоанета Йовчева